

ÇANAKKALE BÖLGESİNİN SOSYO-EKONOMİK YAPISI ve BÖLGESEL KALKINMA

EDİTÖRLER

Prof.Dr. Ercan SARIDOĞAN

Prof.Dr. Cüneyt KILIÇ

Doç.Dr. Özgür TOPKAYA

ekin

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ

Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

ÇANAKKALE BÖLGESİNİN SOSYO-EKONOMİK YAPISI VE BÖLGESEL KALKINMA

EDİTÖRLER

Prof.Dr. Ercan SARIDOĞAN

Prof.Dr. Cüneyt KILIÇ

Doç.Dr. Özgür TOPKAYA

EKİN
Basım Yayın Dağıtım

2022

© 2022 Ekin Yayınevi

Tüm hakları mahfuzdur. Bu kitabın tamamı ya da bir kısmı 5846 Sayılı Yasa'nın hükümlerine göre, kitabı yayınlayan yayınevinin izni olmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılamaz, özetlenemez, yayınlanamaz, depolanamaz.

Sertifika No: 48743

e_ISBN: 978-625-8235-48-7

Ekim 2022

Kapak Tasarımı: Aslı AYRANCI

EKİN Basım Yayın Dağıtım

Şehreküstü Mah. Cumhuriyet Cad.

Durak Sk. No: 2 Osmangazi / BURSA

Tel .: (0.224) 220 16 72 - 223 04 37

Fax.: (0.224) 223 41 12

e-mail: info@ekinyayinevi.com

www.ekinkitap.com

İÇİNDEKİLER

İçindekiler……...…….	**III**
ÖNSÖZ/Editörden…….....	**V**
Mahalle Yönetimi ve Mahalle Muhtarlığı Üzerine Bir Değerlendirme: Çanakkale Kepez Beldesi Örneği *İsa Yavaş, Hikmet YAVAŞ*..……..	**1**
Orman Yangınlarıyla Mücadelede Yerel Yönetişim: Çanakkale Örneği *Nahit BEK, İbrahim Tanju AKYOL*……..….	**16**
AB Ülkelerinde Akıllı Kent Uygulamaları ve Çanakkale İli Üzerine Bir Değerlendirme *Salih Ziya KUTLU, Didem SAYGIN*……..….	**28**
Millî Mücadele'nin Çanakkale'deki Yansımaları: Çerkeslerin Rolü Üzerine Bir Değerlendirme *Tahir Anıl GÜNGÖRDÜ* ……..….	**40**
Güney Marmara Kalkınma Ajansı Örneği Ekseninde Kalkınma Ajanslarının İdare Hukuku Bakımından Niteliği ve Ceza Hukuku Sorumluluğu *Yağmur Ekim YILMAZ* ……..……..	**51**
Çanakkale İlinde Yaşayan Suriyeli Ve Afganistanlı Sığınmacıların Göç Deneyimleri *Niyazi YILMAZ, Bünyamin BACAK, Canan Öykü DÖNMEZ KARA* …….	**60**
Türkiye'deki Kadın Göçmenlerin Toplumsal Cinsiyet Bağlamında İşgücü Piyasasındaki Yeri: Çanakkale Örneği *Zarife DEMİR Canan Öykü DÖNMEZ KARA* ……..……..	**73**
Sosyal Dışlanmanın Önlenmesinde Yerel Yönetimlerin Rolü: Çanakkale İli Örneği *Hüseyin ÇAY, Özgür TOPKAYA*……..….	**88**
Türkiye'de Sosyal Belediyecilik: Biga Belediyesi Örneği *Melih KURAN, Arife UYGUN*……..……..	**100**
Çanakkale İli Sağlık Sektöründe İş Sağlığı ve Güvenliği ile Tükenmişlik Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi *Merve EREZKAYA ŞAHİN* ……..….	**110**
COVID-19 Pandemisinin Çanakkale'nin Ekonomik Büyümesi Üzerindeki Etkisi: İktisadi Faaliyet Kollarına Yönelik Bir Analiz *Gülistan CAN, Burcu KILINÇ SAVRUL, Feyza ARICA, Cüneyt KILIÇ*……..….	**120**
Beveridge Etkisiyle Çanakkale'de 1990-2021 Dönemi Açık İş Sayısı ve İşsizliğin Analizi *Muhammet KARANFİL* ……..….	**134**
Enflasyon Oranı Algısının Sağlıklı Beslenme Kararı Ve Enflasyonda Tüketici Davranışlarıyla İlişkisinin İncelenmesi: Biga Örneği *Hasan AZAZİ, Salih TOSUN, Figen KILIÇ*……..….	**144**
1915 Çanakkale Köprüsünün Bölge Ekonomisine Katkısı *Meral ÇABAŞ, Mustafa TORUN*…….....	**152**

Biga Uygulamalı Bilimler Fakültesi Bankacılık ve Finans Bölümü Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi *Ünzüle KURT, Yusuf YİĞİT, Özgür TOPKAYA, Esra DEMİREL*……	**162**
Yerel Yönetimlerde Katılımcılık Açısından Temsili Demokrasi ve Hemşehrilik Bilinci Üzerine Ampirik Bir Araştırma: Çanakkale Ayvacık Belediyesi Örneği *Erdal EROĞLU, Mehmet ÖKSÜZ, Selçuk İPEK*……	**166**
Çanakkale İlinin Mali Yapısı Üzerine Bir Değerlendirme *Serkan IŞIK, Rıdvan ENGİN.*……	**175**
Mahalli İdarelerde Bütçe Sürdürülebilirliği: Çanakkale Belediyesi Örneği *Mehmet AVCI*…… ……	**190**
Çanakkale İlinde Vergi Uyum Düzeyi Üzerine Bir Değerlendirme *Yakup TAŞDEMİR*……	**204**
Çanakkale İlindeki Coğrafi İşaretli Ürünler ve Markalaşma *Serkan ÖZDEMİR, Güngör HACIOĞLU*…… ……	**215**
Üniversite Öğrencilerinin Çevre Duyarlılığı Ve Çevre Dostu Ürünleri Kullanma Eğilimleri: Biga MYO Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma *Ahmet ŞAHBAZ*..... ……	**226**
Çanakkale'nin Uluslararası Yüzü Truva: Kentsel Kültürel Mirasın Kalkınmayla İlişkisi *Filiz ÇOBAN ORAN* ……	**237**
Küre-yerelleşme Bağlamında Şehir Diplomasisi: Çanakkale Örneği *Tuğçe YILDIZ* ……	**246**

ÖNSÖZ

Bulunduğu coğrafyadan ismini alan Çanakkale İli sahip olduğu eşsiz tarihi ve kültürel mirası ile ülkemizin önde gelen şehirlerindendir. Adına sayısız eser ortaya konan Şehrimizin geçmişi çok eskilere dayanmaktadır. Binlerce yıllık medeniyet tarihine ev sahipliği yapan siteleri ile, Türk askerinin kanıyla "Çanakkale Geçilmez" andının içildiği Çanakkale Muharebesiyle ve Asya'yı Avrupa'ya bağlayan noktalardan biri olması itibariyle Çanakkale Ülkemiz için büyük anlam ifade etmektedir.

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi bir yükseköğretim kurumu olarak öğrenci yetiştirmekte ve akademik faaliyetlerde bulunmaktadır. Bunun yanısıra bölgenin gelişmesini de misyonlarından biri haline getirmiş olan Üniversitemiz her yıl çeşitli faaliyetler yürütmektedir. Kaleme alınan "Çanakkale Bölgesinin Sosyo-Ekonomik Yapısı ve Bölgesel Kalkınma" başlıklı bu kitapta bölgenin kalkınmasına olumlu etki sağlaması için hazırlanmıştır.

Farklı disiplinlerden akademisyenlerin Çanakkale üzerine ortaya koymuş oldukları akademik eserlerin siz sayın okuyuculara katkı yapması en büyük temennimizdir. Kitap içerisinde ampirik ve literatür taramasına dayalı çok kıymetli bölümler bulunmaktadır. Bu bölümler Üniversitemizin tanınmış akademisyenlerince yazılmışlardır. Kitap, Çanakkale üzerine mevcut alan yazına da güncel bir katkı sunmaktadır. Çalışmanın hazırlanmasında emeği geçen herkese, bölüm yazarı akademisyenlerimize ve bu kitabın hazırlanmasında öncülük eden Rektörümüz Prof. Dr Sedat MURAT'a teşekkürü bir borç biliriz.

Prof.Dr. Ercan SARIDOĞAN

Prof.Dr. Cüneyt KILIÇ

Doç.Dr. Özgür TOPKAYA

Ekim-2022

ON YEDİNCİ BÖLÜM

Çanakkale İlinin Mali Yapısı Üzerine Bir Değerlendirme

Serkan IŞIK[1], Rıdvan ENGİN[2]

1.GİRİŞ

İllerin mali yapılarının verilere dayalı olarak ortaya konması, o illerin hem mali hem idari bakımdan yönetilmeleri açısından son derece önemlidir. Bu nedenle özellikle gelişmiş ülkelerde bölgelerin ya da illerin mali yapılarını ortaya koyan çalışmalar yapılmaktadır. Bilindiği gibi illerin mali yapıları pek çok değişkenden etkilenmektedir. Mali yapının analiz edilebilmesi için, ölçülebilir nitelikteki değişkenlerin değerlendirilerek hem gelir hem gider boyutuyla incelenmesi gerekmektedir. Ayrıca ulaşılan sonuçlar önceki yıl sonuçlarıyla ve benzer durumdaki bazı illerle karşılaştırılarak daha etkili analizler yapılmaya çalışılmaktadır.

Bu çalışmada, son dönemde yapılan büyük kamu yatırımlarıyla dikkat çeken Çanakkale ilinin mali yapısı değerlendirilmeye çalışılacaktır. Çalışmada öncelikle Çanakkale iline ilişkin nüfus, sosyo-ekonomik gelişmişlik, kişi başına gayrisafi yurtiçi hâsıla (GSYH) ve dış ticarete dair genel bilgiler verilmektedir. Daha sonra da ilin mali yapısı gelir, harcama ve yatırımlara ilişkin veriler üzerinden değerlendirilmeye çalışılmaktadır. Gelir boyutu değerlendirilirken Çanakkale ilindeki faal mükellef sayısı, vergi tahsilat/tahakkuk oranı ve vergi gelirlerinin türleri itibarıyla dağılımı ele alınmaktadır. Harcama ve yatırım boyutu ise bütçe giderlerinin ekonomik ve fonksiyonel sınıflandırması, önceki yıla göre değişim oranı ve yatırımların sektörel dağılımına ilişkin veriler kullanılarak açıklanmaktadır.

2. ÇANAKKALE HAKKINDA GENEL VE İKTİSADİ YAPIYA İLİŞKİN BİLGİLER

Çanakkale; tarihi, turizmi, ekonomik potansiyeli, coğrafi konumu gibi pek çok özelliğiyle bölgenin önemli illerindendir. Hem Asya hem de Avrupa kıtasında toprağı bulunan ve yapılan 1915 Çanakkale Köprüsü ile iki kıtayı birbirine bağlayan şehirde, 12 ilçe ve 23 belediye bulunmaktadır. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından hazırlanan İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması SEGE-2017'ye göre, Çanakkale il bazında 0.548 endeks değeriyle ikinci kademe sosyo-ekonomik gelişmişlik sınıfında yer almakta olup toplamda 20. sırada yer almıştır (T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2017: 35). Çanakkale'nin ilçeleri ise; yine Bakanlık tarafından hazırlanan İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması SEGE-2022'ye göre aşağıdaki tabloda gösterildiği şekilde sıralanmıştır. Söz konusu araştırmada ilçeler, 56 ayrı değişkenden oluşturulan bir endeksle 6 gelişmişlik kademesine göre sınıflandırılmıştır.

Tablo 1. Çanakkale İlçelerinin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralaması	Skor	Kademe
Merkez	53	1	1,846	1
Bozcaada	63	2	1,677	1
Gökçeada	193	3	0,635	2
Gelibolu	228	4	0,465	2
Biga	234	5	0,426	2
Çan	267	6	0,258	3
Ayvacık	293	7	0,133	3
Eceabat	321	8	0,058	3
Ezine	326	9	0,043	3
Lapseki	360	10	-0,056	3
Bayramiç	450	11	-0,229	4
Yenice	558	12	-0,404	4

Kaynak: T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2022: 94.

[1]Dr. Öğr. Üyesi, ÇOMÜ., Biga İİBF, Maliye Bölümü, srkn@comu.edu.tr, https://orcid.org/0000-0001-5678-6020.
[2]Araş. Gör. Dr., ÇOMÜ., Biga İİBF, Maliye Bölümü, Maliye Bölümü, ridvanengin@comu.edu.tr, 0000- 0001-7898-0131.

Tabloda görüldüğü gibi Çanakkale'nin Merkez ve Bozcaada olmak üzere iki ilçesi birinci kademe sosyo-gelişmişlik seviyesindedir. Bu ilçeler, tüm ilçeler içinde sırasıyla 53. ve 63. sırada yer almaktadır. Bayramiç ve Yenice ise dördüncü kademede yer alan ilçelerdir. Bu ilçeler de tüm ilçeler içinde sırasıyla 450. ve 558. sırada yer almaktadır. Ayrıca Çanakkale'nin ilçeleri arasında sosyo-gelişmişlik seviyesi bakımından önemli farklılıklar olduğu görülmektedir. Bununla birlikte beşinci ve altıncı kademe sosyo-gelişmişlik seviyesinde olan bir ilçesi bulunmamaktadır.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre 2021 yılı nüfusu 557.276 olan ilin nüfus yoğunluğu 56,1'dir. Aynı verilere göre Çanakkale'nin 2008 nüfusu 474.791 kişi olup, pek çok şehirle kıyaslandığında nüfus yapısında büyük bir değişim olmadığı söylenebilir. Ancak vurgu yapılması gereken bir konu olarak, Çanakkale, SEGE 2017'ye göre okuryazar kadın oranında yüzde 97,1'le ülkemizde ikinci sırada yer almaktadır.

Mali yapının analizi bakımından önemli bilgilerin başında milli gelir yer almaktadır. 2004-2020 yılları arasında Çanakkale ilinin toplam ve kişi başı GSYH değerleri Tablo 2'de gösterilmektedir.

Tablo 2. Çanakkale İli GSYH Değerleri (2004-2020)

Yıl	GSYH (Bin TL)	Kişi başına GSYH (TL)	Kişi başına GSYH ($)
2004	3.949.619	8.537	5.962
2005	4.630.014	9.926	7.365
2006	5.212.561	11.082	7.693
2007	5.839.725	12.314	9.475
2008	6.524.040	13.722	10.713
2009	6.589.186	13.835	8.957
2010	8.220.307	16.982	11.307
2011	9.692.780	19.845	11.836
2012	10.532.560	21.492	11.927
2013	11.834.820	23.764	12.487
2014	13.469.178	26.563	12.150
2015	14.854.791	28.981	10.689
2016	17.247.101	33.388	11.049
2017	20.246.656	38.557	10.570
2018	24.884.587	46.620	9.888
2019	28.989.212	53.680	9.453
2020	37.498.607	69.204	9.830

Kaynak: TÜİK (2022a) tarafından yayımlanan veriler dikkate alınarak hazırlanmıştır.

GSYH verileri uzun yıllar itibariyle değerlendirilirken nominal rakamların kullanılması yanıltıcı sonuçlar verebilmektedir. Bununla birlikte söz konusu veriler trendi göstermesi bakımından kullanılabilir. GSYH verileri analiz edilirken daha anlamlı sonuçlara ulaşabilmek için verilerin nüfusa bölünmesiyle elde edilen kişi başı GSYH değerlerinin kullanılması daha doğrudur. Özellikle yüksek enflasyon dönemlerine ait verilerde analizlerde nominal veriler yerine realize edilmiş veriler kullanılmalıdır. Bu nedenle analizde son sütundaki verilerin kullanılması daha anlamlı sonuçlar verecektir. Tablodan da görüldüğü gibi, 2004 yılından 2020 yılına kadar kişi başı GSYH değeri 5.962 ABD dolarından 9.830 ABD doları seviyesine yükselmiştir. Yani reel rakamlarla Çanakkale'de kişi başı GSYH değeri yaklaşık % 64 yükselmiştir. Ancak, Tablo 2 ayrıntılı incelendiğinde Çanakkale'nin kişi başı milli gelir düzeyinin 2007 yılının altında olduğu görülmektedir2004-2020 döneminde Türkiye'de kişi başı GSYH değeri ise 6.021 ABD dolarından 8.598 ABD doları düzeyine yükselmiştir.

Çanakkale'nin mali yapısı ile ilgili önemli verilerden biri de dış ticarete ilişkindir. Ülkemizde sık yapılan bir hata, dış ticaret verisi olarak sadece ihracat verilerine bakılmasıdır. İhracat verileri üretim ve ticaret ortamıyla ilgili önemli bir gösterge olmakla birlikte, mali yapı açısından bakıldığında ithalatla birlikte değerlendirilmesi daha doğrudur. Çanakkale'nin 2013-2021 yıllarına ait dış ticaret verileri Tablo 3'te gösterilmektedir.

Tablo 3. Çanakkale İli Dış Ticaret Verileri (2013-2021)

Yıl	Toplam İhracat (Bin $)	Toplam İthalat (Bin $)	Dış Ticaret Fazlası (Bin $)
2013	198.011	96.702	101.309
2014	149.209	80.548	68.661
2015	129.482	78.401	51.081
2016	108.963	79.552	29.411
2017	124.917	87.016	37.901
2018	152.911	85.086	67.825
2019	168.966	57.854	111.112
2020	147.031	86.511	60.520
2021	165.020	77.218	87.802

Kaynak: TÜİK (2022b) tarafından yayımlanan veriler dikkate alınarak hazırlanmıştır.

Tabloda yer alan dış ticaret verilerine bakıldığında Çanakkale'nin her yıl dış ticaret fazlası veren bir il olduğu görülmektedir. Bunun nedeni ağırlıklı olarak daha sonra açıklanacak olan, şehrin ekonomik yapısında tarım sektörünün önemli bir payının olması gösterilebilir. 2021 yılı için ilin toplam ihracatı yaklaşık 165 milyon ABD doları, ithalatı ise 77,2 milyon ABD doları, dolayısıyla dış ticaret fazlası 87,8 milyon ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Dış ticaret fazlası verilmesi konunun olumlu yanıyken, kişi başı dış ticaret verileri ülke geneline kıyasla düşük kalmaktadır. Dış ticaretin özellikle bölgesel kalkınma üzerindeki pozitif etkisi iktisat literatüründe kabul edilmektedir. Bu nedenle dış ticaret fazlası veren yapı korunarak Çanakkale'nin dış ticaret hacminin de arttırılmasına yönelik teşviklerin sağlanması hem şehrin hem bölgenin kalkınmasına katkı sağlayacaktır.

Çanakkale, sahip olduğu imkanlar ve coğrafi konumu itibariyle geniş bir ticaret potansiyeline sahiptir. Çanakkale Ticaret Borsası verilerine göre; nüfusun %3,8'i (20.521 kişi) esnaf, %1,8'i ise (9.862) tacirdir. Ayrıca şehirde; 32 esnaf odası, 1 ESOB, 3 Ticaret ve Sanayi Odası, 832 kooperatif, 2 ticaret borsası, 4 AVM, 3 hal, 12 üretici örgütü, 7 küçük sanayi sitesi, 3 organize sanayi bölgesi, 10 ziraat odası, 16.173 tarımsal işletme, 5.843 şirket ve şubesi, 1 teknoloji geliştirme bölgesi ve 1 ar-ge merkezi bulunmaktadır (ÇTB, 2022). Şirket sayılarına bakıldığında ise yıllar itibariyle büyük bir değişim olmamıştır. Çanakkale'de çoğunluğu limited şirket olmak üzere; 2019 yılında 4.555, 2020 yılında 4.559 ve 2021 yılında 4.822 adet şirket bulunmaktadır (ÇTB, 2022; T.C. Çanakkale Valiliği İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü, 2022). Ancak yapılan araştırmalar, Çanakkale'nin de içinde bulunduğu TR22 bölgesi özelinde bakıldığında, yerel potansiyelleri kullanarak katma değer yaratma konusunda Balıkesir'in Çanakkale'ye göre daha ileride olduğunu ortaya koymaktadır (İpek ve Öksüz, 2016). Bu sebeple, Çanakkale'nin ticaret becerisinin daha da geliştirilebilmesi gerektiği görülmektedir.

Ekonomik hayatın bir diğer göstergesi olarak Çanakkale ilinde 82 banka şubesi bulunmaktadır. Ayrıca şehirde 380 ATM, 20.036 adet de POS cihazı kullanılmaktadır. TBB verilerine göre (TBB, 2022); 31.12.2021 itibariyle Çanakkale'de 17.573 milyon TL mevduat bulunmaktadır. Bu mevduatın 7.549 milyon TL'si tasarruf mevduatı, 371 milyon TL'si resmi kurum mevduatı, 5.511 milyon TL'si döviz tevdiat hesabı ve 2.699 milyon TL'si kıymetli madenler depo hesaplarında yer almaktadır.

Çanakkale ekonomisinin en önemli ayaklarından biri tarımdır. Şehrin yüzölçümünün yarıdan fazlası ormanlarla kaplı olmasına karşın toplam tarım alanı TÜİK verilerine göre yaklaşık 3 milyon dekardır. Buna ek olarak yaklaşık 1.000 dekar alanda örtüaltı tarım yapılmaktadır. Hayvancılık ve bağlı sektörler de Çanakkale ekonomisinin önemli dinamiklerinden biridir.

Çanakkale; enerji potansiyeli, çeşitliliği ve üretimi bakımından bölgenin önemli illerindendir. Çanakkale'nin elektrik santrali kurulu gücü 4.515 MWe'dir. Çanakkale'deki 42 elektrik santrali ile yılda yaklaşık 26.827 GWh elektrik üretimi yapılmaktadır. Bu üretim miktarı, Çanakkale'nin elektrik tüketiminin 6,83 katıdır (https://www.enerjiatlasi.com/sehir/canakkale/). Elektrik tüketimi bakımından da kişi başı sanayi elektrik tüketimi değişkeninde 6.192 kWh'lik değeriyle Türkiye ortalamasının (1.258 kWh) çok üzerinde kalarak birinci konumdadır (T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2017: 44).

Eğitim verilerinin analizi, mali yapının doğru anlaşılması için gereklidir. Eğitim altyapısının güçlü olması, bölgesel kalkınma için gerekli nitelikli işgücünün yetiştirilmesi bakımından önemlidir. Çanakkale'nin temel eğitimle ilgili verileri incelendiğinde, gerek eğitim süresi gerekse okullaşma oranları açısından ülke ortalamasının üzerinde olduğu görülmektedir. Ayrıca bölge için önemli bir değer olan Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, şehrin ve çevresinin kültürel yapısı üzerinde de olumlu etkiler doğurmakta, yaklaşık 50.000 öğrencisiyle şehri bir üniversite kentine çevirmektedir. Üniversitenin;

Lisansüstü eğitim enstitüsü, 18 fakültesi, 4 yüksekokulu ve 13 meslek yüksekokulu bulunmakta ve bölgeye ve ülkemize nitelikli eleman yetiştirmektedir. Ayrıca şehirde, teknolojik yeniliklere katkı sağlayan bir de teknopark bulunmaktadır.

Son olarak Çanakkale'nin lojistik olanaklarından da bahsetmek gerekir. Öncelikle Çanakkale'nin çevre illerinde yaklaşık 26 milyon nüfus yaşamaktadır (https://www.gmka.gov.tr/dokumanlar/yayinlar/ Canakkale-Lojistik-Rehberi.pdf). Çanakkale sınıra yakınlığı, iki farklı denize kıyısı olması, havalimanı, limanları, köprüsü ve otoyollarıyla önemli bir ulaşım ve lojistik altyapısına sahiptir. Bu altyapı devam eden projelerle daha da genişlemektedir.

3. KAMU GELİRLERİ BOYUTU

Kamu harcamalarının finansmanında en temel gelir kaynağı vergilerdir. Vergilerin belirlenmesi ve bütçede belirlendiği şekilde toplanabilmesi pek çok kritere bağlıdır. Söz konusu kriterler vergi türlerini farklı şekilde etkileyebilmektedir. Bu bölümde Çanakkale ili kamu gelirleri; vergi türleri açısından faal mükellef sayıları, vergi tahsilat/tahakkuk oranları ve yıllar itibarıyla bütçe gerçekleşmeleri üzerinden ele alınmaktadır.

Çanakkale'nin gelir yapısıyla ilgili bakılacak ilk gösterge mükellef sayılarıdır. Bir ildeki faal mükellef sayısı kuşkusuz toplanacak vergi üzerinde etkilidir. Tablo 4'te de görüldüğü gibi 2011 yılından 2021 yılına kadar mükellef sayıları üç vergi türü için de artmıştır.

Tablo 4. Çeşitli Vergi Türleri İtibarıyla Mükellef Sayıları (Çanakkale)

Yıl	Gelir Vergisi Mükellef Sayısı	Kurumlar Vergisi Mükellef Sayısı	Katma Değer Vergisi Mükellef Sayısı
2011	12.330	3.143	15.171
2012	12.916	3.093	15.531
2013	12.924	3.029	15.602
2014	12.641	2.975	15.312
2015	12.883	3.015	15.538
2016	13.209	3.133	16.067
2017	13.815	3.375	16.905
2018	14.383	3.637	17.720
2019	14.776	3.819	18.203
2020	15.613	4.112	19.289
2021	16.634	4.389	20.586

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından yayımlanan veriler dikkate alınarak hazırlanmıştır.

2011 yılında Çanakkale'de 12.330 olan gelir vergisi mükellef sayısı 2021 yılında 16.634'e yükselmiştir. 2021 yılı için ülkemizde toplam gelir vergisi mükellefi sayısı yaklaşık 2,2 milyondur. Aynı dönemde Çanakkale'nin kurumlar vergisi mükellefi sayısı da 3.143'ten 4.389'a yükselmiştir. Yine 2021 yılında ülkemizde toplam yaklaşık 1 milyon kurumlar vergisi mükellefi bulunmaktadır. Katma değer vergisi mükelleflerinin sayısı da Çanakkale'de aynı dönemde 15.171'den 20.586'ya yükselmiştir. Bu dönemde Türkiye'de toplam KDV mükellefi sayısı yaklaşık 3 milyondur. Çanakkale'de yıllar itibariyle mükellef sayıları artış gösterirken toplam mükellef sayıları içindeki payı oldukça düşüktür.

Bir ildeki mali durumun analizinde kullanılabilecek ikinci temel veri, tahakkuk eden verginin ne ölçüde tahsil edilebildiğini gösteren tahsilat/tahakkuk oranıdır. Ekonomik konjonktürle ilgili önemli bir veri olan söz konusu oran, aynı zamanda vergiye gönüllü uyumun da temel göstergelerindendir. Tahsilat/tahakkuk oranları başta eğitim düzeyi, dış ticaretin bileşimi, vergi afları ve vergi denetimi olmak üzere mali ve mali olmayan pek çok değişkenden etkilenmektedir. Çanakkale özelinde yapılan bir araştırmada, vergi uyumunun ödüllendirilmesinin de mükelleflerin vergiye gönüllü uyumu üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Öksüz ve Işık, 2022).

Türkiye'de tahsilat/tahakkuk oranları son yıllarda düşme eğilimindedir. Hazine ve Maliye Bakanlığı verilerine göre, 2004 yılında %93 olan söz konusu oran 2021 yılında %80,6 düzeyinde gerçekleşmiştir. Aynı dönemde Çanakkale ilindeki tahsilat/tahakkuk oranları ise, %86,9'dan %79,9'a gerilemiştir. Aşağıdaki tabloda bu oranların yıllar içindeki gelişimi karşılaştırmalı olarak gösterilmektedir.

Tablo 5. Türkiye ve Çanakkale Vergi Tahsilat/Tahakkuk Oranları Karşılaştırması (2004-2021)

Yıllar	Türkiye (%)	Çanakkale (%)
2004	93,0	86,9
2005	92,0	85,1
2006	92,2	83,6
2007	91,1	82,4
2008	89,7	79,3
2009	87,4	76,4
2010	86,2	75,5
2011	85,6	77,7
2012	86,4	78,5
2013	86,8	77,2
2014	85,2	76,0
2015	84,7	74,9
2016	81,2	72,4
2017	82,3	76,3
2018	81,4	77,3
2019	81,0	74,1
2020	80,1	78,7
2021	80,6	79,9

Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan genel yönetim mali istatistikleri dikkate alınarak hazırlanmıştır.

Tablo 5 incelendiğinde, Çanakkale tahsilat/tahakkuk oranlarının incelenen yıllar boyunca Türkiye ortalamasının altında olduğu görülmektedir. Bazı yıllarda aradaki farkın yaklaşık %10'a kadar çıktığı, ancak 2020 ve 2021 yıllarında aradaki farkın giderek kapandığı görülmektedir. Ülkemizde tahsilat/tahakkuk oranları düşerken Çanakkale'de yükselmesi olumlu bir gösterge iken, Çanakkale'nin toplam vergi gelirleri içindeki payı oldukça düşük olduğu için bu artışın genel bütçeye etkisi sınırlıdır (Işık, 2022: 201).

Çanakkale'nin mali yapısının en önemli göstergelerinden biri de vergi gelirleridir. Bu bölümde vergi gelirleri; gelir, servet ve harcama vergileri olarak sınıflandırılmıştır. Tablo 6'da Çanakkale ilinin tahsil edilen vergi gelirlerinin kısa bir özetinin yanında önemine binaen harçlar da gösterilmektedir.

Tablo 6. Çanakkale İli Genel Bütçe Gelirleri Özeti (2016-2021)

	2021	2020	2019	2018	2017	2016
Genel Bütçe Gelirleri	**4.231.674**	**3.169.775**	**2.046.707**	**1.957.221**	**1.408.786**	**1.140.857**
I-Vergi Gelirleri	**3.850.304**	**2.936.737**	**1.819.714**	**1.673.649**	**1.282.661**	**1.019.284**
1. Gelir/Kazanç Üzerinden Alınan Vergiler	**901.963**	**652.096**	**593.323**	**539.236**	**445.797**	**359.374**
a) Gelir Vergisi	**709.457**	**522.390**	**496.870**	**450.587**	**365.174**	**304.286**
b) Kurumlar Vergisi	**192.506**	**129.706**	**96.453**	**88.649**	**80.623**	**55.088**
2. Mülkiyet Üzerinden Alınan Vergiler	**125.325**	**106.925**	**95.013**	**86.764**	**73.011**	**66.404**
a) Veraset ve İntikal Vergisi	5.499	4.952	2.785	1.867	1.781	1.559
b) Motorlu Taşıtlar Vergisi	119.829	101.973	92.228	84.897	71.230	64.845
3. Dahilde Alınan Mal ve Hizmet Vergileri	**734.335**	**455.342**	**289.307**	**298.395**	**315.584**	**261.688**
a) Dahilde Alınan Katma Değer Vergisi	**357.759**	**200.365**	**201.347**	**211.139**	**200.209**	**181.971**
b) Özel Tüketim Vergisi	**359.416**	**237.277**	**74.692**	**77.015**	**106.828**	149.695
4. Uluslararası Ticaret ve Muamelelerden Alınan Vergiler	**1.702.705**	**1.423.137**	**639.153**	**546.671**	**243.925**	**159.426**
a) Gümrük Vergileri	100.878	763.648	221.741	8.440	2.987	10.106
b) İthalde Alınan Katma Değer Vergisi	1.601.827	659.270	416.210	537.280	240.023	148.565
5. Damga Vergisi	**120.494**	**87.310**	**75.913**	**71.254**	**73.817**	**54.170**
6. Harçlar	**264.873**	**211.926**	**127.002**	**131.312**	**130.523**	**118.217**

Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan genel yönetim mali istatistikleri dikkate alınarak hazırlanmıştır.

Çanakkale'nin bütçe gelirlerini gösteren tabloda dikkat çeken ilk unsur gelirlerdeki artıştır. Genel itibarıyla ortalama %90 civarında vergi gelirlerinden oluşan bütçe gelirleri 2016 yılından 2021 yılına kadar nominal olarak 3,7 kat artmıştır. Bu artışta en önemli payın 10,7 katla ithalde alınan KDV kaleminde olduğu görülmektedir. Diğer bir deyişle, 2016 yılında vergi gelirleri içindeki payı %14,5 olan ithalde alınan KDV kaleminin 2021 yılında %41,6'ya yükseldiği söylenebilir.

Vergi gelirlerinin kompozisyonuna bakıldığında ise gelir ve servet vergilerinin toplam vergi gelirleri içindeki payında azalma, harcama vergilerinde ise ciddi oranda bir artış görülmektedir. 2016 yılında vergi gelirlerinin %35'i gelir vergilerinden oluşurken, 2021 yılında bu oran %23'e gerilemiştir. Benzer biçimde servet vergileri de 2016 yılında vergi gelirlerinin %6,5'ini oluştururken, 2021 yılında söz konusu oran %3,2'ye düşmüştür. Bununla birlikte harcama vergilerinin payı ise aynı dönemde %40,2'den %60,6'ya yükselmiştir. Yukarıda değinildiği gibi, bu artışta en önemli pay ithalde alınan KDV kaleminden kaynaklanmaktadır. Aynı dönemde, toplam vergi gelirleri içindeki payı düşük olsa da gümrük vergilerinin payının yaklaşık on kat arttığını da belirtmek gerekir.

Çanakkale'de gelir vergilerinin toplam tahsilat içindeki payının ülke ortalamasından düşük olması durumu, büyük mükelleflerin İstanbul Büyük Mükellefler Vergi Dairesi Başkanlığı'na bağlanması ile açıklanabilmektedir (Kılıç ve İpek, 2020, 457). Ülkemizde gelir vergisi tahsilatı büyük ölçüde stopaj yöntemiyle yapılmaktadır. Çanakkale'de de 2021 yılında gelir vergisinin %84,5'i stopaj yoluyla tahsil edilmiş olup beyana dayalı gelir vergisi tahsilatı %9,5 düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu durumun nedeni aslında tahsilat/tahakkuk oranlarıyla açıklanabilmektedir. Beyan usulüyle tahakkuk eden gelir vergisinin tahsilat oranı %39,9 iken stopajla tahsilat oranı %75,3 olarak gerçekleşmiştir.

Benzer bir durum kurumlar vergisi için de geçerlidir. Çanakkale'de 2021 yılında 300.884.000 TL kurumlar vergisi tahakkuk etmiş bunun 192.506.000 TL'si tahsil edilebilmiş yani tahsilat/tahakkuk oranı %64 olmuştur. Tahsil edilen kurumlar vergisinin %63'ü geçici kurumlar vergisi olup tahsilat/tahakkuk oranı %83,1 iken, beyana dayalı kurumlar vergisi %36,2'sini oluşturmakta ve tahsilat/tahakkuk oranı %31,2'de kalmaktadır. Ayrıca kurumlar vergisi tahsilatı 2016 yılından 2021 yılına kadar yaklaşık 3,5 kat artmıştır.

Ülkemizde harcamalar üzerinden alınan vergilerin en önemlileri katma değer vergisi ve özel tüketim vergisidir. Çanakkale'de 2021 yılında, dahilde alınan katma değer vergisinin toplam vergi gelirleri içindeki payı yaklaşık %9,3 düzeyindedir. İthalde alınan katma değer vergisinin toplam vergi gelirleri içindeki payı ise %41,6'dır. Yani diğer bir deyişle, son yıllardaki artışla beraber, 2021 yılında Çanakkale'de toplanan vergilerin yaklaşık yarısı katma değer vergisinden oluşmaktadır. Harcama vergilerinin diğer önemli parçası olan özel tüketim vergisinin vergi gelirleri içindeki payı ise son yıllarda azalmakta olup 2021 yılında %9,3 düzeyinde gerçekleşmiştir. Çanakkale'de tahsil edilen özel tüketim vergisinin %88'i motorlu taşıtlar üzerinden alınan ÖTV'lerden oluşmaktadır. Diğer bir deyişle, Çanakkale'de 2021 yılında motorlu taşıtlar üzerinden alınan özel tüketim vergisi tutarı, toplam vergi gelirlerinin yaklaşık %7'sine denk gelmektedir.

Çanakkale'nin gelir yapısının diğer bir unsuru mahalli idareler bütçe gelirleridir. Tablo 7'de 2007-2021 döneminde Çanakkale'nin mahalli idareler bütçe gelirlerinin gelişimi gösterilmektedir. Tabloda ilk dikkat çeken nokta toplam gelirlerin nominal değerler üzerinden yaklaşık 9 kat artmasıdır. Gelirlerin kompozisyonu incelendiğinde ise en büyük payın hemen her yıl "Faizler Paylar ve Bağışlar" kaleminde olduğu görülmektedir. Bu kalemin toplam içindeki payının incelenen dönemdeki ortalaması yaklaşık %40'tır. Aynı kalemin 2021 yılında Türkiye için ortalaması yaklaşık %60 iken, Çanakkale'de %44 düzeyindedir. Aynı yılda çevre illerden Edirne %55, Balıkesir %57 ve Tekirdağ'da söz konusu oran %63 olarak gerçekleşmiştir. Çanakkale'de Faizler Paylar ve Bağışlar kaleminin toplam gelirler içindeki payı, hem Türkiye ortalamasından hem de çevre illerden daha düşüktür.

Tablo 7. Çanakkale İli Bazında Mahalli İdareler Bütçe Gelirleri (Bin TL)

Yıl	Vergi Gelirleri	Teşebbüs ve Mülkiyet Gelirleri	Alınan Bağış ve Yardımlar	Faizler Paylar ve Bağışlar	Sermaye Gelirleri	Alacaklardan Tahsilatlar	Toplam
2007	23.312	48.187	60.417	61.502	3.216	5	196.639
2008	26.303	51.522	41.900	71.122	10.581	-	201.428
2009	25.595	60.215	84.664	84.959	3.484	3.213	262.130
2010	37.513	75.171	93.728	108.865	8.406	-	323.683
2011	45.961	93.163	100.069	129.744	3.983	-	372.920
2012	50.348	95.869	83.104	143.786	11.066	-	384.173
2013	54.637	96.290	131.059	169.403	4.966	-	456.355
2014	58.005	108.115	129.743	213.780	11.749	-	521.392
2015	67.292	120.166	144.282	276.189	6.161	-	614.090
2016	79.981	146.671	173.128	312.902	17.876	-	730.558
2017	89.633	170.644	145.816	371.016	26.936	-	804.045
2018	96.657	189.773	326.066	424.820	34.432	-	1.071.748
2019	101.589	223.688	236.063	467.073	12.390	-	1.040.803
2020	116.892	268.449	186.613	536.902	25.953	-	1.134.809
2021	158.260	350.815	413.439	770.194	50.122	-	1.742.830

Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan genel yönetim mali istatistikleri dikkate alınarak hazırlanmıştır.

Çanakkale ili mahalli idareler bütçe gelirlerinin diğer en büyük kalemleri "Alınan Bağış ve Yardımlar" ile "Teşebbüs ve Mülkiyet Gelirleri"dir. Mahalli idareler bütçe gelirleri içinde Alınan Bağış ve Yardımlar kaleminin incelenen dönem içindeki payının ortalaması %25'tir. Bu kalemin 2021 yılında Türkiye için ortalaması %6 düzeyindedir. Aynı yılda çevre illerden Edirne %14, Balıkesir %5 ve Tekirdağ'da söz konusu oran %1 olarak gerçekleşmiştir. Görüldüğü gibi Çanakkale'de Faizler Paylar ve Bağışlar kaleminin toplam gelirler içindeki payı hem Türkiye ortalamasından hem de çevre illerden oldukça yüksektir. Diğer kalem olan Teşebbüs ve Mülkiyet Gelirleri kaleminin incelenen dönem içindeki payının ortalaması %22'dir. Bu kalemin 2021 yılı Türkiye ortalaması %13'tür. 2021 yılında çevre illerden Edirne %23, Balıkesir %20 ve Tekirdağ'da ise oran %19 olarak gerçekleşmiştir. Buna göre, Çanakkale'de Teşebbüs ve Mülkiyet Gelirleri kaleminin toplam gelirler içindeki payı Türkiye ortalamasından yüksek, çevre illerle ise benzer düzeydedir.

Çanakkale'nin mahalli idare bütçe gelirlerinin önemli kalemlerinden biri de vergi gelirleridir. Mahalli idareler bütçe gelirleri içinde Çanakkale'de vergilerin incelenen dönem içindeki payının ortalaması %11'dir. 2021 yılında mahalli idarelerde vergi gelirlerinin toplam gelirler içindeki payı Türkiye'de %7, Çanakkale'de ise %9'dur. Aynı yılda çevre illerden Edirne %8, Balıkesir %12 ve Tekirdağ'da söz konusu oran %13 olarak gerçekleşmiştir.

4. KAMU GİDERLERİ VE YATIRIM BOYUTU

Çanakkale ilinin mali yapısının bir diğer boyutunu da kamu giderleri oluşturmaktadır. Çalışmada il bazında yapılan kamu giderleri; merkezi yönetim ve mahalli idareler olmak üzere iki başlık altında ele alınmaktadır.

4.1. Merkezi Yönetim Bütçe Giderleri

5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'na göre merkezi yönetim kapsamındaki kamu idareleri, bu Kanuna ekli (I), (II) ve (III) sayılı cetvellerde yer alan kamu idarelerinden oluşmaktadır. Dolayısıyla merkezi yönetim bütçesi, bu cetvellerde belirtilen genel bütçe, özel bütçe ve düzenleyici-denetleyici kurum bütçelerinden meydana gelmektedir.

Çanakkale ilinde yapılan merkezi yönetim bütçe giderlerinin 2004-2021 yılları arasındaki dağılımı Tablo 8'de gösterilmektedir.

Tablo 8. Çanakkale İli Bazında Merkezi Yönetim Bütçe Giderleri

Yıl	Toplam giderler (Bin TL)	Kişi başına düşen gider miktarı (TL)	Merkezi yönetim bütçesine oranı (‰)
2004	362.534	780	2,5
2005	416.286	889	2,8
2006	488.881	1.035	2,7
2007	541.634	1.137	2,6
2008	612.074	1.289	2,7
2009	738.206	1.545	2,7
2010	814.216	1.660	2,7
2011	933.801	1.919	2,9
2012	1.033.343	2.093	2,8
2013	1.221.610	2.432	3,0
2014	1.347.230	2.632	3,0
2015	1.558.457	3.036	3,1
2016	1.883.759	3.624	3,2
2017	2.060.454	3.884	3,0
2018	2.474.987	4.578	3,0
2019	2.913.595	5.374	2,9
2020	3.324.367	6.138	2,7
2021	4.137.077	7.424	2,6

Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan genel yönetim mali istatistikleri dikkate alınarak hazırlanmıştır.

Tabloda belirtilen yıllar itibarıyla merkezi yönetim bütçe giderlerinin miktar olarak sürekli arttığı görülmektedir. Çanakkale ilinde yapılan merkezi yönetim bütçe giderlerinin toplamı 2004 yılında yaklaşık 362 milyon TL iken, 2021 yılında 4,1 milyar TL'ye ulaşmıştır. Ancak bütçe giderlerinin miktar olarak artışı tek başına anlam ifade etmemekte olup bu nedenle kişi başına düşen harcama miktarı ile merkezi yönetim bütçesine oranı da dikkate alınmıştır. Çanakkale ilinde kişi başına düşen merkezi yönetim bütçe giderleri 2004 yılında yaklaşık 780 TL iken, 2010 yılında 1.660 TL'ye ve son veri yılı olan 2021 yılında ise 7.424 TL'ye ulaşmıştır. Kişi başına düşen harcama miktarı yıllar itibarıyla artış eğilimi göstermekle birlikte bir önceki yıla kıyasla artış hızının en düşük (%7) olduğu yıl 2017, en yüksek (%21) olduğu yıl 2021'dir. Tabloda ayrıca Çanakkale ili bazında merkezi yönetim giderlerinin ilgili yılın toplam merkezi yönetim bütçesine oranı gösterilmekte olup belirtilen dönemde bu oranın en düşük (binde 2,5) olduğu yıl 2004, en yüksek (binde 3,2) olduğu yıl ise 2016'dır.

Merkez yönetim bütçe giderlerini, etkileri ve faaliyet türleri itibarıyla değerlendirebilmek için ekonomik ve fonksiyonel sınıflandırmaya göre ele alınması gerekmektedir. Ekonomik sınıflandırmada devletin görev ve fonksiyonlarını yerine getirmek amacıyla gerçekleştirdiği faaliyetlerde kullanılan mal ve hizmetlerin türleri ve bunların milli ekonomiye, piyasalara ve gelir dağılımına etkileri esas alınmaktadır (SBB, 25). Harcamaların ekonomik sınıflandırmasında birinci düzey ekonomik kodlar sırasıyla şu şekildedir (Edizdoğan ve Çetinkaya, 2021: 254);

- 01. Personel giderleri (bordroya dayalı olarak kamu personeline yapılan ödemeler),
- 02. Sosyal güvenlik kurumlarına devlet primi giderleri (devletin işveren sıfatıyla ödediği sosyal güvenlik katkı payları),
- 03. Mal ve hizmet alım giderleri (faturalı olarak teslim alınan mal ve hizmet bedelleri),
- 04. Faiz giderleri (devlet borçlarına ilişkin faiz ödemeleri),
- 05. Cari transferler (sermaye birikimi hedeflemeyen karşılıksız ödemeler),
- 06. Sermaye giderleri (devlet mal varlığını artıran ödemeler),
- 07. Sermaye transferleri (bütçe dışına sermaye birikimi amaçlayan ödemeler),
- 08. Borç verme (bir mali varlık karşılığında yapılan ödemeler),
- 09. Yedek ödenekler (bütçede öngörülemeyen hizmet karşılıkları).

Ekonomik sınıflandırılmada harcamanın cari ya da sermaye, karşılıklı ya da karşılıksız olması dikkate alınmaktadır. Cari harcamalar, cari giderler ile cari transferlerini kapsamakta olup bunların toplamı bütçede toplam cari giderler olarak ifade edilmektedir. Cari giderler; personel için yapılan ödemeler, merkezi yönetim bütçe kanunu ile tespit edilen asgari değeri aşmayan ve normal ömrü bir yıla kadar olan mal ve hizmet alımları ile faiz giderlerinden oluşmaktadır. Cari transferler, sermaye birikimi hedeflemeyen cari nitelikli mal ve hizmet alımlarının finansmanı amacıyla yapılan karşılıksız ödemelerdir. Sermaye harcamaları ise sermaye giderleri ile sermaye transferlerini içermektedir. Sermaye giderler, normal

ömrü bir yıldan fazla olan mal ve hizmet alımları ile sabit sermaye edinimleri, gayrimenkul büyük onarımı ve merkezi yönetim bütçe kanunu ile belirlenmiş olan asgari değerleri aşan ödemelerdir. Sermaye transferleri, sermaye nitelikli mal ve hizmetlerin finansmanı amacıyla yapılan karşılıksız ödemeleri tanımlamaktadır (Pehlivan, 2020: 146-147).

Tablo 9'da Çanakkale ilinde yapılan merkezi yönetim bütçe giderlerinin (2004-2021) ekonomik sınıflandırması gösterilmektedir.

Tablo 9. Çanakkale İli Bazında Merkezi Yönetim Bütçe Giderleri (Ekonomik Sınıflandırma) (Bin TL)

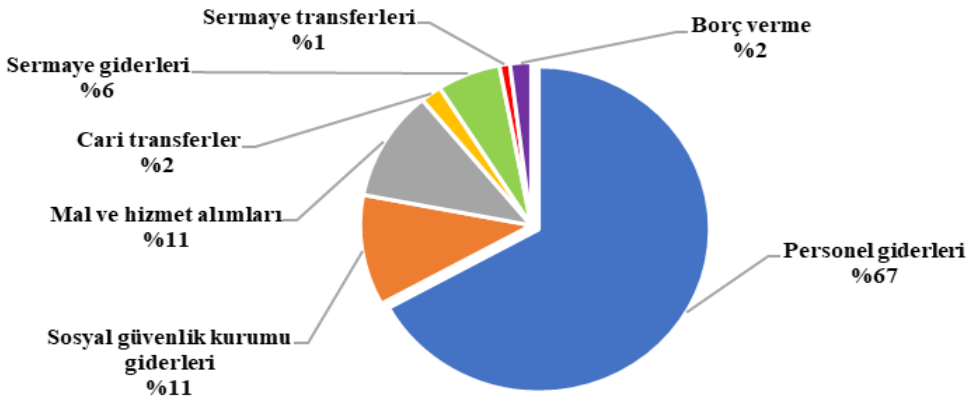
Yıl	Personel Giderleri	Sos. Güv. Kur. Giderleri	Mal ve Hizmet Alımları	Faiz Harc.	Cari Transferler	Sermaye Giderleri	Sermaye Transferleri	Borç Verme	Yedek Ödenek	Toplam
2004	237.049	34.490	62.686	-	6.623	20.386	361	939	-	362.534
2005	264.303	39.872	72.879	-	8.812	28.333	1.060	1.027	-	416.286
2006	309.434	43.735	79.784	-	4.662	23.129	27.032	1.105	-	488.881
2007	357.516	49.898	95.390	-	6.562	28.331	2.898	1.039	-	541.634
2008	399.404	54.548	103.630	-	6.416	45.868	1.131	1.077	-	612.074
2009	457.672	61.018	134.398	-	10.938	64.525	8.015	1.640	-	738.206
2010	508.516	92.181	127.374	-	14.960	56.969	12.903	1.313	-	814.216
2011	584.766	108.035	150.821	-	26.041	55.627	7.544	967	-	933.801
2012	672.717	120.389	149.787	-	18.742	59.910	11.798	-	-	1.033.343
2013	756.571	135.179	169.215	-	24.053	114.287	22.305	-	-	1.221.610
2014	859.621	155.917	189.531	-	33.528	97.225	11.408	-	-	1.347.230
2015	960.520	171.337	213.085	-	38.891	148.218	26.406	-	-	1.558.457
2016	1.155.303	205.585	270.675	-	49.958	194.454	5.320	2.464	-	1.883.759
2017	1.241.926	220.304	332.745	-	65.173	194.042	4.208	2.056	-	2.060.454
2018	1.532.787	267.174	379.611	-	70.501	213.469	8.912	2.533	-	2.474.987
2019	1.920.244	330.292	382.786	-	71.934	192.542	11.746	4.051	-	2.913.595
2020	2.254.672	390.840	388.580	-	75.549	202.243	7.640	4.843	-	3.324.367
2021	2.816.917	473.456	461.960	-	102.513	268.941	4.893	8.397	-	4.137.077

Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan genel yönetim mali istatistikleri dikkate alınarak hazırlanmıştır.

2004-2021 yılları arasında merkezi yönetim bütçe giderleri içerisinde personel giderleri, sosyal güvenlik kurumu giderleri ile mal ve hizmet alımları için yapılan harcamaların diğerlerine kıyasla daha istikrarlı bir artış eğilimi gösterdiği görülmektedir. Ekonomik sınıflandırmaya göre 2021 yılı merkezi yönetim bütçe giderlerinin 2,8 milyar TL'lik kısmı personel giderlerine ayrılmaktadır. Belirtilen yıllarda bütçe giderleri içerisinde en büyük pay personel giderlerine aittir. Bir önceki yıl ile karşılaştırıldığında 2021 yılında personel giderlerinin yaklaşık %25 arttığı görülmekte olup azalış görülen tek harcama ise sermaye transferleridir.

Ekonomik sınıflandırmaya göre Çanakkale ilinde 2021 yılında yapılan merkezi yönetim bütçe giderlerinin yüzdelik dağılımı Grafik 1'de gösterilmektedir.

Grafik 1. Ekonomik sınıflandırmaya göre merkezi yönetim bütçe giderlerinin dağılımı (2021)

Grafiğe göre Çanakkale ili bazında 2021 yılı merkezi yönetim bütçe giderlerinin yaklaşık %67'si personel giderlerinden oluşmaktadır. Personel giderlerini takiben bütçe giderleri içerisinde en büyük pay sırasıyla sosyal güvenlik kurumu giderleri (%11) ile mal ve hizmet alım giderlerine (%11) aittir. Sermaye giderleri, cari transferler, borç verme ve sermaye transferlerinin toplam bütçe giderleri içerisindeki payı ise oldukça düşüktür.

Fonksiyonel sınıflandırma, devlet faaliyetlerinin türlerini göstermekte olup bu faaliyetlere yönelik harcamaların yıllar itibarıyla izlenmesine ve karşılaştırma yapılmasına imkân tanımaktadır (Edizdoğan ve Çetinkaya, 2021: 254). Fonksiyonel sınıflandırmanın birinci düzeyinde devlet faaliyetleri 10 temel fonksiyona ayrılmaktadır. Birinci düzey fonksiyonel sınıflandırma şu şekildedir;

- 01. Genel kamu hizmetleri,
- 02. Savunma hizmetleri,
- 03. Kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri,
- 04. Ekonomik işler ve hizmetleri,
- 05. Çevre koruma hizmetleri,
- 06. İskân ve toplum refahı hizmetleri,
- 07. Sağlık hizmetleri,
- 08. Dinlenme, kültür ve din hizmetleri,
- 09. Eğitim hizmetleri,
- 10. Sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetleri.

Tablo 10'da Çanakkale ilinde yapılan merkezi yönetim bütçe giderlerinin (2004-2021) fonksiyonel sınıflandırması gösterilmektedir.

Tablo 10. Çanakkale İli Bazında Merkezi Yönetim Bütçe Giderleri (Fonksiyonel Sınıflandırma) (Bin TL)

Yıl	Genel Kamu Hiz.	Savunma Hiz.	Kamu Düzeni ve Güv.	Ekonomik İşler ve Hiz.	Çevre Koruma Hiz.	İskan ve Toplum Ref. Hiz.	Sağlık Hiz.	Dinlenme, Kültür ve Din Hiz.	Eğitim Hiz.	Sos.Güv. & Sosyal Yar. Hiz.	Toplam
2004	23.331	94.504	52.822	24.862	2.917	175	33.234	12.132	116.789	1.768	362.534
2005	26.207	103.651	58.091	27.267	1.978	310	44.112	19.055	132.517	3.098	416.286
2006	29.965	111.913	66.829	31.429	2.057	25.000	51.123	17.070	149.556	3.939	488.881
2007	37.501	122.615	77.002	35.786	2.744	298	64.109	21.482	174.968	5.129	541.634
2008	47.443	130.535	92.676	38.033	3.579	253	70.951	26.757	194.875	6.972	612.074
2009	52.861	143.138	127.434	52.455	3.807	1078	87.391	29.135	232.250	8.657	738.206
2010	60.723	150.441	130.801	50.299	9.122	4.695	95.428	32.786	269.007	10.914	814.216
2011	74.385	171.406	149.801	50.342	9.367	967	110.742	40.534	311.556	14.701	933.801
2012	86.651	192.007	169.721	44.853	4.972	5.895	107.844	45.200	356.227	19.973	1.033.343
2013	102.956	207.211	190.958	47.505	32.653	17.031	133.430	49.839	413.614	26.413	1.221.610
2014	127.410	230.655	216.765	56.644	6.554	258	161.749	54.037	457.300	35.858	1.347.230
2015	123.693	243.979	249.542	57.965	1.023	24.326	202.610	63.445	546.121	45.753	1.558.457
2016	152.650	288.725	290.370	98.100	363	4.007	238.457	71.266	679.871	59.950	1.883.759
2017	185.812	309.989	314.714	117.539	472	24	293.904	78.542	688.232	71.226	2.060.454
2018	220.296	390.604	390.007	133.709	625	85	293.577	108.981	839.536	97.567	2.474.987
2019	226.604	490.223	545.399	156.301	886	10.000	366.750	96.832	919.283	101.317	2.913.595
2020	247.395	608.335	624.940	174.219	1.362	5.000	411.945	97.442	1.036.908	116.821	3.324.367
2021	463.968	828.451	694.776	114.137	18.367	-	495.659	114.260	1.267.091	140.368	4.137.077

Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan genel yönetim mali istatistikleri dikkate alınarak hazırlanmıştır.

Merkezi yönetim bütçe giderlerinin fonksiyonel sınıflandırmasına göre en fazla harcama yapılan hizmet türü eğitimdir. Tabloya göre merkezi yönetim bütçesinden eğitim hizmetlerine ayrılan pay 2004 yılında yaklaşık 117 milyon TL iken, 2020 yılında 1 milyar TL'ye ulaşmıştır. 2021 yılında ise bir önceki yıla göre %22 artarak yaklaşık 1.2 milyar TL'ye ulaştığı görülmektedir.

Fonksiyonel sınıflandırmaya göre eğitim hizmetlerini takiben merkezi yönetim bütçesinden en fazla harcama yapılan hizmet türleri sırasıyla savunma hizmetleri, kamu düzeni ve güvenliği hizmetleri, sağlık hizmetleri ve genel kamu hizmetleridir. Çevre koruma hizmetleri ile iskân ve toplum hizmetleri için görece daha az pay ayrıldığı görülmektedir. Hizmet türleri arasında dikkat çeken hususlardan biri genel kamu hizmetlerine ilişkindir. 2020 yılında genel kamu

hizmetlerine yaklaşık 247 milyon TL harcanırken, 2021 yılında ciddi bir artış (%87,5) söz konusu olmuş ve bütçeden ayrılan pay yaklaşık 463 milyon TL'ye ulaşmıştır.

Çanakkale ili bazında 2021 yılı merkezi yönetim bütçe giderlerinin yaklaşık %30'u eğitim, %20'si savunma, %17'si kamu düzeni ve güvenliği, %12'si sağlık ve %11'i ise genel kamu hizmetlerine ayrılmaktadır. Hizmet türleri açısından değerlendirildiğine toplam bütçe giderleri içerisinde çevre koruma hizmetleri % 1, ekonomik işler ve hizmetleri %3, sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetleri %3 ve dinlenme, kültür ve din hizmetleri de yine %3'lük bir paya sahiptir.

4.2. Mahalli İdareler Bütçe Giderleri

5018 sayılı KMYKK'nın "Amaç, Kapsam ve Tanımlar" başlıklı birinci bölümün 3. maddesinde mahalli idare "*yetkileri belirli bir coğrafi alan ve hizmetlerle sınırlı olarak kamusal faaliyet gösteren belediye, il özel idaresi ile bunlara bağlı veya bunların kurdukları veya üye oldukları birlik ve idareler*" şeklinde tanımlanmaktadır. Dolayısıyla mahalli idareler bütçe giderleri, Kanun maddesinde belirtilen idareler tarafından gerçekleştirilen harcamaları kapsamaktadır.

Çanakkale ilinde yapılan mahalli idareler bütçe giderleri 2006 yılında yaklaşık 175 milyon TL iken, 2021 yılı itibarıyla 1.5 milyar TL'ye ulaşmıştır. Tablo 11'de görüldüğü üzere mahalli idareler bütçe giderleri 2018 yılına kadar nominal olarak sürekli bir biçimde artmakta, 2019 ve 2020 yıllarında ise azalış eğilimi göstermektedir.

Tablo 11. Çanakkale İli Bazında Mahalli İdareler Bütçe Giderleri

Yıl	Toplam giderler (Bin TL)	Önceki yıla göre değişim (%)	Mahalli idareler bütçesine oranı (‰)
2006	175.704	-	5,3
2007	206.361	17,4	5,2
2008	225.541	9,3	4,9
2009	275.540	22,1	5,7
2010	305.199	10,7	5,8
2011	355.515	16,5	5,8
2012	405.384	14,0	5,8
2013	524.678	29,4	6,0
2014	551.255	5,0	6,5
2015	588.409	6,7	5,9
2016	732.808	24,5	6,0
2017	886.707	21,0	5,8
2018	1.234.241	39,1	6,7
2019	1.217.099	-1,4	7,4
2020	1.107.977	-9,0	6,4
2021	1.555.303	40,4	6,6

Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan genel yönetim mali istatistikleri dikkate alınarak hazırlanmıştır.

Mahalli idareler bütçe giderlerinin daha iyi bir biçimde değerlendirilebilmesi için önceki yıla göre değişimi ile ilgili yılda yapılan mahalli idareler toplam bütçe giderleri içindeki payını incelemek gerekir. Bütçe giderlerinin önceki yıla kıyasla değişimlerine bakıldığında en fazla azalışın 2020 yılında gerçekleştiği görülmektedir. 2020 yılında yaklaşık %9 oranında bir azalış olduğu görülmektedir ve bu azalışı takiben 2021 yılında bütçe giderleri bir önceki yıla göre yaklaşık %40 oranında artarak 1.5 milyar TL'ye ulaşmıştır. 2021 yılı aynı zamanda belirtilen dönem içerisinde önceki yıla göre nominal olarak artışın en fazla olduğu yıldır.

Çanakkale ilinde yapılan mahalli idareler bütçe giderlerinin ilgili yılda Türkiye'de mahalli idareler tarafından yapılan bütçe giderlerine oranına bakıldığında incelenen dönem itibarıyla %1'in altında kaldığı görülmektedir. Çanakkale ili bazında mahalli idareler bütçe giderlerinin mahalli idareleri toplam bütçe giderlerine oranının en düşük (binde 4,9) olduğu yıl 2008, en yüksek (binde 7,4) olduğu yıl ise 2019'dur.

Tablo 12'de Çanakkale ilinde yapılan mahalli idareler bütçe giderlerinin (2006-2021) ekonomik sınıflandırması gösterilmektedir.

Tablo 12. Çanakkale İli Bazında Mahalli İdareler Bütçe Giderleri (Ekonomik Sınıflandırma) (Bin TL)

Yıl	Personel Giderleri	Sos. Güv. Kur. Giderleri	Mal ve Hizmet Alımları	Faiz Harc.	Cari Transferler	Sermaye Giderleri	Sermaye Transferleri	Borç Verme	Toplam
2006	44.409	6.180	53.330	441	5.964	54.013	11.196	171	175.704
2007	48.369	7.246	64.483	970	7.566	76.856	871	-	206.361
2008	55.037	7.973	76.317	864	12.773	68.672	3.905	-	225.541
2009	61.819	9.284	87.726	3.887	21.765	87.470	3.560	29	275.540
2010	67.008	11.792	102.933	2.420	18.499	100.471	2.076	-	305.199
2011	76.109	12.475	122.544	4.784	9.977	118.473	11.152	1	355.515
2012	85.772	12.695	146.912	3.538	11.198	136.904	8.351	14	405.384
2013	98.226	15.373	167.714	6.564	10.126	200.263	26.371	41	524.678
2014	109.477	16.299	195.348	11.087	12.121	185.172	21.709	42	551.255
2015	118.233	17.488	212.585	11.299	14.419	197.858	16.522	5	588.409
2016	142.173	21.212	249.999	19.536	19.141	249.274	29.503	1.970	732.808
2017	157.844	23.389	332.019	19.150	18.204	297.676	38.080	345	886.707
2018	174.616	25.904	395.229	25.832	23.892	439.189	149.497	82	1.234.241
2019	220.302	32.262	423.058	41.092	30.106	299.235	170.894	150	1.217.099
2020	226.749	32.368	507.426	42.426	33.408	263.453	1.948	199	1.107.977
2021	255.925	35.892	793.498	51.337	37.724	368.862	12.015	50	1.555.303

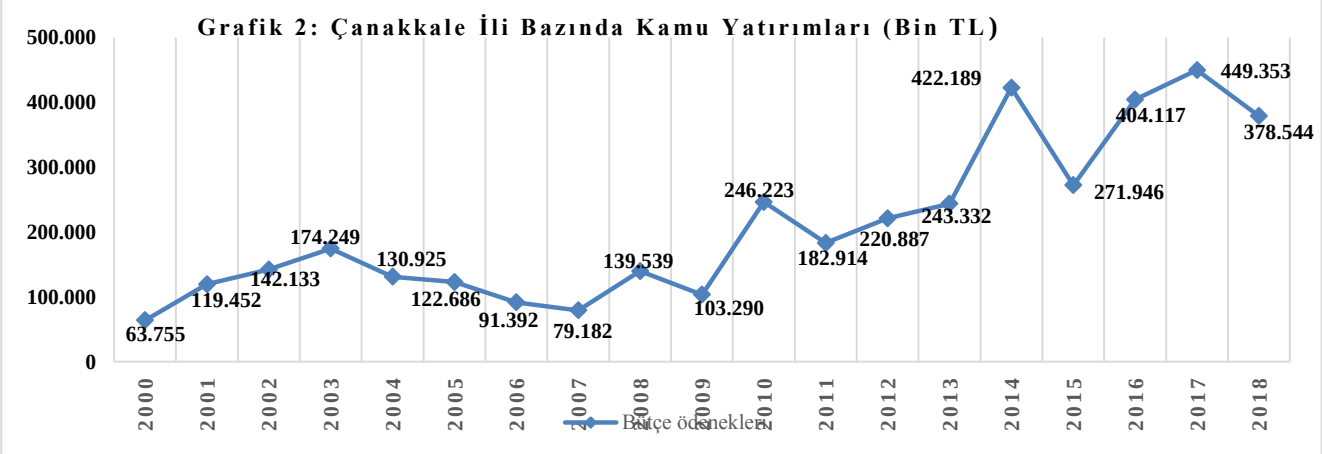
Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan genel yönetim mali istatistikleri dikkate alınarak hazırlanmıştır.

Tabloya göre mahalli idareler bütçe giderleri içerisinde personel giderleri, sosyal güvenlik kurumu giderleri ile mal ve hizmet alımları için yapılan harcamaların belirtilen yıllar itibarıyla sürekli olarak arttığı görülmektedir. Bütçe giderlerinin ekonomik sınıflandırmasına göre 2021 yılında mal ve hizmet alımları için yaklaşık 793 milyar TL harcanmıştır. Aynı zamanda mal ve hizmet alımları için yapılan giderler bütçe harcamaları içerisinde en büyük paya sahip olmakla birlikte 2021 yılında nominal olarak bir önceki yıla kıyasla %56'lık bir artış göstererek yaklaşık 793 milyar TL'ye ulaşmıştır.

2021 yılı mahalli idareler bütçe giderlerinin yaklaşık %51'ini mal ve hizmet alımları için yapılan giderler oluşturmaktadır. Mal ve hizmet alımlarının ardından bütçe giderleri içerisinde en büyük pay sermaye giderleri (%24) ve personel giderlerine (%16) aittir. Sermaye transferleri (%1), borç verme (%1), sosyal güvenlik kurumu giderleri (%2), cari transferler (%2) ve faiz harcamaları (%3) için yapılan giderlerin toplam bütçe giderleri içerisindeki payı ise oldukça düşüktür.

4.3. Kamu Yatırımları

Çanakkale ilinin mali yapısı değerlendirilirken ele alınması gereken önemli hususlardan biri de kamu yatırımlarıdır. Yatırım programlarında 2000-2018 yılları itibarıyla öngörülen bütçe ödenekleri Grafik 2'de gösterilmektedir.

Kaynak: Strateji ve Bütçe Başkanlığı (https://www.sbb.gov.tr)

Grafikte Çanakkale ilinde kamu yatırımlarının genel olarak ele alınan dönem boyunca istikrarlı bir seyir izlemediği, yıldan yıla önemli artış ya da azalışların gerçekleştiği görülmektedir. Çanakkale ilinde gerçekleştirilen yatırımlar için 2000 yılında yaklaşık 63 milyon TL'lik bir ödenek ayrılırken, 2018 yılında bu tutarın 378 milyon TL'ye ulaştığı görülmektedir. Yatırımlar için ayrılan ödeneklerin nominal olarak artışı yanıltıcı olabileceği için aşağıdaki tabloda toplam kamu yatırımlarına oranına da yer verilmiştir.

Çanakkale ilinde yapılan kamu yatırımları ve bunların toplam kamu yatırımları içerisindeki payı ile bir önceki yıla göre değişimleri Tablo 13'te gösterilmektedir.

Tablo 13. Çanakkale İli Kamu Yatırımlarının Önceki Yıla Göre Değişimi ve Toplam Kamu Yatırımları İçerisindeki Payı

Yıl	Kamu yatırımları (Bin TL)	Önceki yıla göre değişim (%)	Toplam kamu yatırımları içerisindeki payı (‰)
2010	246.223	138,4	7
2011	182.914	-25,7	5
2012	220.887	20,8	5
2013	243.332	10,2	5
2014	422.189	73,5	8
2015	271.946	-35,6	4
2016	404.117	48,6	5
2017	449.353	11,2	5
2018	378.544	-15,7	4

Kaynak: Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından yayımlanan veriler dikkate alınarak hazırlanmıştır.

Tabloya göre 2010-2018 yılları arasında Çanakkale ilinde yapılan kamu yatırımlarının toplam kamu yatırımları içerisindeki payı ‰4 ile ‰8 arasında değişmektedir. Kamu yatırımlarının önceki yıla göre değişimlerine bakıldığında 2009 yılında yaklaşık 103 milyon TL olan kamu yatırımlarının 2010 yılında %138,4 oranında artarak 246 milyon TL'ye ulaştığı görülmektedir. 2015 yılında ise kamu yatırımları %35,6 azalarak yaklaşık 271 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. Bununla birlikte Çanakkale, 2015 yılında Sinop ve Kırklareli'nin ardından kamu yatırımlarının en çok azaldığı 3. il olmuştur. İpek ve Öksüz (2019a:52) tarafından Çanakkale ili özelinde yapılan araştırmanın bulgularına göre Çanakkale'de bulunan ticaret aktörleri (Sanayi ve Ticaret Odası, Ticaret Borsası) de özellikle yerel aktörlere merkezi idare tarafından yeterince kaynak ayrılmadığını belirtmektedirler. Bu durum, Çanakkale ilinin kalkınmasını sekteye uğratabilecek önemli bir faktör olarak görülmektedir (İpek ve Öksüz, 2019b: 458).

2012-2018 yılları arasında Çanakkale ilinde yapılan kamu yatırımlarının sektörel dağılımı Tablo 14'te gösterilmektedir.

Tablo 14. Çanakkale İlinde Kamu Yatırımlarının Sektörel Dağılımı (Bin TL)

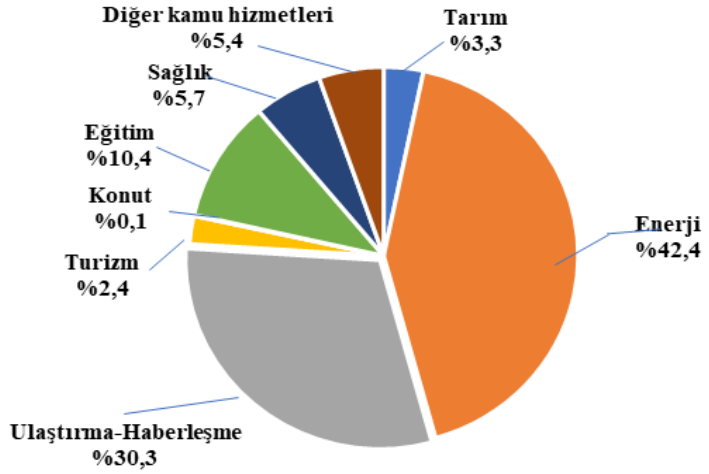
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Tarım	64.254	42.991	29.967	29.671	34.256	50.258	12.500
Madencilik	10.631	536	-	-	-	1.000	-
İmalat	-	-	-	-	-	-	-
Enerji	46.421	31.514	164.640	67.739	120.566	118.954	160.533
Ulaştırma-Haberleşme	15.004	29.188	18.531	20.566	46.654	69.548	114.472
Turizm	14.096	45.387	81.740	5.359	5.640	4.150	9.050
Konut	750	1.650	300	1.946	2.000	271	388
Eğitim	44.204	43.469	70.258	80.971	101.261	103.741	39.500
Sağlık	12.802	20.552	30.925	45.585	62.739	52.609	21.739
Diğer kamu hizmetleri	12.725	28.045	25.828	20.109	31.460	48.822	20.362
İl Toplamı	220.887	243.332	422.189	271.946	404.117	449.353	378.544

Kaynak: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) tarafından yayımlanan Ekonomik Rapor verileri dikkate alınarak hazırlanmıştır.

Kamu yatırımlarının sektörel dağılımına bakıldığında genel eğilimin enerji, ulaştırma-haberleşme ve eğitim (2018 yılı hariç) sektörlerinde artış, tarım sektöründe ise azalış yönünde olduğu söylenebilir. Ayrıca turizm sektöründeki kamu yatırımları 2014 yılından itibaren ciddi şekilde azalmıştır. Keza sağlık sektörüne yapılan yatırımların da 2016 yılına kadar arttığı ve sonrasında azalışa geçtiği görülmektedir. Bununla birlikte ulaştırma-haberleşme sektörüne yapılan yatırımların toplam yatırımlar içerisindeki payının 2014 yılından itibaren giderek arttığı görülmektedir. Ulaştırma-haberleşme sektörüne

yapılan yatırımların toplam yatırımlar içerisindeki payı 2014 yılında %4,3 iken, 2016 yılında %11,5'e ve son olarak 2018 yılında %30,2'ye ulaşmıştır.

Grafik 3. Çanakkale İli Kamu Yatırımlarının Sektörel Dağılımı (2018)

Grafik 3'te 2018 yılında Çanakkale'de gerçekleştirilen kamu yatırımlarının sektörel dağılımı yüzdelik olarak gösterilmektedir. Kamu yatırımları içerisinde en büyük paya %42,4 ile enerji sektörü sahiptir. Enerji sektörünün ardından sırasıyla ulaştırma-haberleşme (%30,3), eğitim (%10,4) ve sağlık (%5,7) sektörleri gelmektedir. Tarım, turizm ve konut sektörüne yapılan yatırımların toplam kamu yatırımları içerisindeki payı ise oldukça düşüktür.

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Çanakkale tarihi, turizm potansiyeli ve özellikle de coğrafi konumu itibarıyla bulunduğu bölgenin önemli illerinden biridir. Sosyo-ekonomik gelişmişlik ve eğitim düzeyinin yüksek olması, ihracat-ithalat dengesi açısından bakıldığında dış ticaret fazlası vermesi, ekonomik yapısı içerisinde tarım ve enerji gibi stratejik öneme sahip sektörlerin ağırlıkta olması gibi özellikler Çanakkale'yi diğer illerden farklılaştırmakta ve değerli kılmaktadır. Bu özellikleri bünyesinde barındıran bir ilin mali yapısının incelenmesi ve bu bağlamda mali yapının güçlendirilmesine yönelik önerilerin getirilmesi de önem teşkil etmektedir.

Çanakkale ilinin mali yapısı; gelir, harcama ve yatırım boyutuyla değerlendirilmektedir. Gelir boyutu açısından önemli göstergelerden biri tahsilat/tahakkuk oranıdır. Bu oran, tahakkuk eden verginin ne kadarının tahsil edilebildiğini göstermekte olup aynı zamanda mükelleflerin vergiye uyumu hakkında bilgi sunmaktadır. Çanakkale ilinde tahsilat/tahakkuk oranı, 2004 yılında yaklaşık %87 iken, 2021 yılında yaklaşık %80 olarak gerçekleşmiştir. Belirtilen dönem itibarıyla Çanakkale ilinde vergi tahsilat/tahakkuk oranı kısmen azalış eğilimi göstermekle birlikte Türkiye ortalamasının da altında kaldığı görülmektedir. Bu bağlamda mükelleflerin vergiye uyumunu olumsuz etkileyen faktörlerin tespit edilerek bunların azaltılmasına yönelik önlemlerin alınması ve vergiye gönüllü uyumu artıracak çalışmaların yapılması gerektiği söylenebilir.

Gelir ve harcama boyutları açısından önemli hususlardan biri de bütçe dengesidir. Bir başka ifadeyle Çanakkale ilinde merkez yönetim bütçe gelirleri tahsilatı ile merkezi yönetim bütçe harcamaları arasındaki farktır. Her iki değişken arasında farkın 2004-2020 yılları arasında negatif olduğu yani il bazında merkezi yönetim bütçe harcamalarının, merkez yönetim bütçe gelirleri tahsilatından daha fazla olduğu görülmektedir. Örneğin 2004 yılında Çanakkale ili merkezi yönetim bütçe gelirleri tahsilatı yaklaşık 212 milyon TL, iken aynı yılda merkezi yönetimden Çanakkale için yapılan toplam harcama miktarı ise 362 milyon TL'dir. Keza aynı durum 2020 yılına kadar değişmemiş, merkezi yönetim bütçe harcamaları dönem boyunca bütçe gelirleri tahsilatının üzerinde gerçekleşmiştir.

Çanakkale iline yapılan kamu yatırımları genel olarak değerlendirildiğinde ise ilin ekonomik açıdan gelişimi ve kalkınması için tarım ve turizm sektörlerinin ayrı bir öneme sahip olduğu ifade edilebilir. Ancak il bazında kamu yatırımlarının sektörel dağılımı incelendiğinde son yıllarda tarım ve turizme yapılan yatırımların azalmakta olduğu görülmektedir. Bu nedenle gerek ülke genelinde gerekse bölgesel kalkınmanın sürdürülebilir hale getirilmesi için tarım ve turizm sektörlerine yapılan kamu yatırımlarının artırılması önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

ÇANAKKALE TİCARET BORSASI (ÇTB). "Çanakkale Ekonomisi". https://www.ctb.org.tr/canakkale-ekonomisi/, Erişim: 12.08.2022.

EDİZDOĞAN, N. & ÇETİNKAYA, Ö. (2021). Kamu Bütçesi. Bursa: Ekin Yayınevi.

GELİR İDARESİ BAŞKANLIĞI (2022). "İstatistikler". https://gib.gov.tr/yardim-ve-kaynaklar/istatistikler, Erişim: 29.08.2022.

GÜNEY MARMARA KALKINMA AJANSI (GMKA). Çanakkale Lojistik Rehberi. https://www.gmka.gov.tr/dokumanlar/yayinlar/Canakkale-Lojistik-Rehberi.pdf, Erişim: 12.08.2022.

IŞIK S. (2022), "Çanakkale İli Vergi Tahsilat/Tahakkuk Oranları Üzerine Bir Değerlendirme". Full-Text Book of International Symposium of Economics Finance and Econometrics (18-19 June, 2022), Çanakkale, 193-202.

İPEK, S. & ÖKSÜZ, M. (2016). "Yerel Kalkınma Açısından Girişimcilik ve Ticaret Becerisi: GMKA Kapsamında Bir Analiz". Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi. 11(1), 115-136.

İPEK, S. & ÖKSÜZ, M. (2019a). "Yerel Kalkınma ve Mesleki Kuruluşlar: Çanakkale İline Yönelik Ampirik Bir Çalışma". Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. C-IASOS Özel Sayısı. Uluslararası Uygulamalı Sosyal Bilimler Kongresi, 04-06 Nisan 2019, İzmir/Türkiye, 47-60.

İPEK, S. & ÖKSÜZ, M. (2019b). "Yerel Kalkınmışlık Seviyesinin Ölçülmesi: Çanakkale İli Meslek Kuruluşlarının Algısı Üzerine Ampirik Bir Çalışma". Yönetim Bilimleri Dergisi. 17(34), 447-464.

KILIÇ, Ö. & İPEK, S. (2020). "Çanakkale İlinde Sosyo-Ekonomik Yapı ve Vergi İstatistiklerinin Değerlendirilmesi". Vergi ve Sosyoekonomik Göstergeler Çerçevesinde Türkiye. Ed. Ersan Öz, Şehnaz Altunakar Mercan ve Selçuk Buyrukoğlu. Ekin Yayınevi. Bursa, 431-468.

MUTLUER, M.K. & ÖNER, E. & KESİK, A. (2011). Bütçe Hukuku. 3.Baskı. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

ÖKSÜZ, M. & IŞIK, S. (2022). "Vergiye Uyumunun Ödüllendirilmesine Mükelleflerin Bakışı: Bir Saha Araştırması". Uluslararası Sosyal Bilimlerde Yenilikçi Yaklaşımlar Dergisi. 6(3), 310-335.

PEHLİVAN, O. (2020). Devlet Bütçesi. 9. Baskı, Trabzon: Celepler Matbaacılık.

RESMİ GAZETE (2003). Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu. Kanun No: 5018. Resmi Gazete Sayısı: 25326.

T.C. CUMHURBAŞKANLIĞI STRATEJİ VE BÜTÇE BAŞKANLIĞI (SBB). 2022-2024 Dönemi Bütçe Hazırlama Rehberi. Ankara. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/09/2022-2024_ButceHazirlama Rehberi.pdf, Erişim:20.07.2022.

T.C. ÇANAKKALE VALİLİĞİ İL PLANLAMA VE KOORDİNASYON MÜDÜRLÜĞÜ. (2022). Sayılarla Çanakkale. http://www.canakkale.gov.tr/dosyalar-ve-veriler-yatirim-ve-istatistik, Erişim: 20.07.2022.

T.C. HAZİNE VE MALİYE BAKANLIĞI MUHASEBAT GENEL MÜDÜRLÜĞÜ. (2022). Genel Yönetim Mali İstatistikleri. https://muhasebat.hmb.gov.tr/genel-yonetim-mali-istatistikleri, Erişim: 29.08.2022.

T.C. SANAYİ VE TEKNOLOJİ BAKANLIĞI. (2017). İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması SEGE-2017. https://www.bebka.org.tr/admin/datas/sayfas/89/sege-2017 1581687211.pdf, Erişim: 12.08.2022.

T.C. SANAYİ VE TEKNOLOJİ BAKANLIĞI. (2022). İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması SEGE-2022, https://www.sanayi.gov.tr/assets/pdf/birimler/2022-ilce-sege.pdf, Erişim: 12.08.2022.

TÜİK. (2022a). https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=ulusal-hesaplar-113&dil=1, Erişim: 30.09. 2022.

TÜİK. (2022b). https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=dis-ticaret-104&dil=1, Erişim: 30.09. 2022.

TÜRKİYE BANKALAR BİRLİĞİ (TBB). https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/ istatistiki-raporlar/59, Erişim: 12.08.2022.

TÜRKİYE ODALAR VE BORSALAR BİRLİĞİ (TOBB). Ekonomik Rapor. https://www.tobb.org.tr/MaliveSosyalPolitikalar/Sayfalar/EkonomikRapor.php, Erişim: 14.09.2022.